

Què passaria si...?

Iñaki Rubio

Aquesta història comença amb una pregunta, la del títol, que es formula en silenci un catedràtic d'institut retirat que ha malbaratat els darrers anys de la seva vida, d'ençà que es va jubilar, obsessionat amb una recerca històrica que de moment només li ha servit per cremar el poc prestigi que algun dia havia tingut. Els més educats dissimulen el seu somriure displicent i fan veure que li segueixen la corda; en canvi, la majoria dels seus antics companys o coneguts l'observen a distància i amb suficiència, mormolejant sobre el desvarieig d'aquella calba, adés sàvia i prudent.

Sempre havia volgut fer aquest estudi i en realitat s'hi havia posat més d'un cop però la implacable rutina del dia a dia l'havia obligat a desistir i el desig va anar esllanguint-se en una letàrgica agonia de dècades en què havia arrossegat les sabates cansades per les classes, els passadissos i les refotudes sales de profes dels instituts. De l'home jove i amb empena, capaç, preparat i confiat que havia guanyat unes oposicions, després de gairebé trenta anys escarbotant les lliçons dels llibres de text ja no en quedava res més que una ombra més aviat arrodonida i tova.

En l'últim claustre li van fer dir algunes paraules de comiat i no se'n va sortir gaire bé a l'hora de reproduir el breu discurs que havia assajat a casa, un refregit de tòpics sobre la dignitat de la docència i sobre el veritable valor de l'educació. Però les cares avorrides dels companys descreguts (tots més joves, òbviament), que se'l miraven amb una barreja de cinisme i d'enveja per la prejubilació, el van desconcertar i al final l'intent de plegar deixant el llistó ben alt va ser un bluf i l'única cosa amb sentit que els altres li van sentir va ser el seu desig de fer d'una vegada per totes la investigació a la qual sempre havia volgut dedicar-se. Quan va dir el tema i la hipòtesi de treball, més d'un i més d'una van escanyussar-se per la sorpresa. Després hi va haver uns quants aplaudiments tímids i protocol·laris, una ovació mínima i desencantada feta per compromís i amb l'esgotament típic de final de curs, però no hi va haver ni regals de recordatori ni unes miserables paraules de la direcció per agrair-li tots aquells anys fent classe.

I ara aquí el tenim: sol, satisfet, dempeus amb les mans plegades a l'esquena, mirant per la finestra del despatx del cap de casa, des d'on gaudeix del paisatge verdós de boscos i muntanyes que es retallen contra el cel nítid del Pirineu. Al fons de la vall s'hi veu Andorra la Vella, amb el seu formigueig de cotxes i gent sempre amunt i avall, i la torre de Caldea al centre d'Escaldes-Engordany. S'ha preparat amb temps de sobres i ara ja està vestit de carrer, amb la seva americana preferida (ell ho diu així, tot i que

només té aquesta americana), una peça que li agrada molt perquè quan va comprar-la anys enrere el venedor li va dir que era de quadre gal·lès i això ho va veure com un tret de distinció que ningú no l'hi sap trobar. Si ja semblava passada de moda fa temps, ara a més té les colzeres gastades i fa olor de naftalina. Encara du posades les sabatilles d'estar per casa, apelfades i també de quadres gal·lès, o això sembla; es veu que l'home hi té tirada.

Malgrat el seu aspecte ridícul amb les plantofes posades, sospira ufanós: ho ha aconseguit. Per fi. La cara que els quedarà als seus antics companys, murmura, ara ell, assaborint la petita venjança de fer callar tantes boques a la vegada. Només lamenta que la Michelle ja no hi sigui. Recordar la seva absència li encongeix el cor i li dedica un pensament en silenci mentre es promet entre dents que li posarà una endreça pòstuma quan publiqui el llibre amb la recerca. Perquè no té cap dubte que alguna editorial important voldrà publicar-lo. Un estudi que canviarà la nostra visió de la història, pensa (i pensa en la història en majúscula). Després d'anys de treballs, rastrejant indicis en registres i biblioteques de mig món, gairebé ja ha enllestit tota la feina i d'aquí a una estona tindrà el rar privilegi d'accedir a un dels arxius més curiosos i secrets d'Occident, i ja sap el que hi trobarà. Totes les referències que ha anat acumulant li marquen una indicació: l'armari de les Set Claus, a la sala del Consell General, a Casa de la Vall, l'ancestral parlament andorrà, on es conserven els principals documents històrics del Principat en un armari que només es pot obrir amb set claus alhora, les que corresponen a cadascuna de les set parròquies andorranes i que custodia el cònsol major de cadascuna d'aquestes demarcacions.

Però tot d'una atura el seu somnieig i es fa la pregunta del títol. Què passaria si de sobte, d'un dia per l'endemà, es trobés una prova irrefutable i concloent que canviés la història? Tota la història moderna? Una descoberta feta, a més, per algú absolutament desconegut, un paio normal i corrent, una persona qualsevol del carrer, com ell, un simple professor retirat.

Què passaria si es fes pública una evidència inqüestionable que demostrés que Cristòfor Colom, el descobridor del Nou Món, no era genovès, ni espanyol, ni català, sinó que era andorrà? Què passaria si dins l'armari de les Set Claus, amagada i perduda entre altres papers antics, es trobés una lletra de l'almirall? Segurament una carta destinada als pares, escrita amb la mateixa tinta i en una quartilla idèntica a les que va utilitzar per al diari de bord del seu primer viatge.

De cop tothom hauria de reformular la seva visió de la història i el petit país del Pirineu, independent i pacífic des de l'Edat Mitjana, passaria de l'oblit absolut a ser conegut per

tota la humanitat (o una bona part, si més no). Allò situaria Andorra ben a prop del centre del mapamundi de les nacions més importants i tots els llibres de text s'haurien de reescriure. I l'estranyesa i l'admiració de mig món serien descobrir que el gran navegant dels oceans provenia d'un país sense mar i on els llacs més grans són tan petits que es poden travessar nedant, si no fos perquè l'aigua hi és molt freda, fins al punt que a l'hivern es gelen. Quina sorpresa, oi? Doncs era d'Anyós, d'una casa pobra al costat de la petita església romànica de Sant Cristòfol, un poblet penjat a la muntanya, fred i ventós, colgat de neu els hiverns i on al segle xv devien viure més vaques que persones.

L'estupefacció és inevitable però qui coneix bé els andorrans sap que, a part de reservats i una mica orcs, són emprenedors de mena, són gent forta, dura, que supera les adversitats com sigui i sempre tiren endavant. I encara que de tant en tant en surti algun amb idees estrafolàries, no passa res perquè són oberts de ment i, si cal, accepten com a rei un impostor. La necessitat els fa espavilats, i mentre en altres llocs aquests genis són menystinguts i les seves idees, considerades delirants, a Andorra tot és possible i aquesta mena de visionaris hi són benvinguts.

Durant segles el país va ser pobre i els cabalers havien de marxar de casa a buscar-se la vida fora. Així doncs, Colom va haver de fer un viatge molt llarg des d'Anyós abans no s'embarcà cap a Amèrica. ¿Això serviria per reivindicar la figura del descobridor, ara que estava sent tan criticat? I si a Barcelona no el volien, haurien de dur a Andorra el monument a Colom (perquè el cognom original no era l'espanyolitzat Colón, sinó Colom, i d'això també n'hi havia proves). Però: on podrien posar aquella columna tan alta amb la figura del navegant? A la plaça del Poble gairebé que no hi cabria i al parc que hi ha prop de Caldea seria una descortesia envers el pobre almirall, que estaria eclipsat per la torre de vidre del termolúdic, molt més alta. Segur que algun il·luminat pensaria a fer una gran rotonda a l'entrada del país de manera que així tothom se'l trobés de morros, però posats a tenir idees ell veia el monument en un lloc central i emblemàtic, enfilat al cim del Casamanya, que és com el Pedraforca o Montserrat per als catalans, l'Aneto per als espanyols o el Mont Blanc per als francesos. Sens dubte, seria el nou atractiu turístic que els andorrans actuals sabrien aprofitar sense demanar-se re de l'esclavisme ni l'explotació de l'Amèrica precolombina. Haurien d'andorranitzar el monument? ¿Substituir, per exemple, les figures de la base i posar-hi els símbols de l'escut andorrà, potser? La mitra i el bàcul, les barres de la corona catalano-aragonesa, les vaques de Bearn, el castell de Foix (per no posar-hi les barres del Comtat de Foix). Tal vegada quedaria una mica *kitsch* i no és segur que ho entenguessin els turistes que farien cua per veure-ho. I cap a on apuntaria el dit? A l'est hi ha el Mediterrani, i a l'oest l'Atlàntic però a un costat i l'altre de la vall s'estén un

oceà de muntanyes prou altes perquè a Andorra la idea de mar quedi molt lluny. Massa. Hauria d'assenyalar el sud, riu avall. Cap a la Costa Daurada, que és on han tirat sempre els andorrans per anar a la platja. Cap al sud, evidentment, seguint el mateix camí que va recórrer Cristòfor Colom des d'Anyós.

De cop, acota la testa arrodonida i calba que sobresurt de l'entramat gal·lès de l'americana i, mirant cap a dins, rumia com es prendran la notícia els hispanoamericans d'Andorra, una comunitat variada però nombrosa, formada sobretot per argentins però també xilens, cubans i d'altres nacionalitats. Se li esborra el somriure triomfal perquè sap que molts d'ells diuen que el 12 d'octubre no tenen res a celebrar, que pensen que dir-ne el dia de la hispanitat és una falta de respecte i s'emprenyen perquè creuen que es commemora una conquesta i l'extermini dels pobles i cultures indígenes. Puff... fa el savi, el nou descobridor dels arxius, i es demana si ara la pressió de tota aquesta ràbia històrica recaurà sobre el petit Principat del Pirineu.

I els espanyols i els catalans, com s'ho prendran? No només a Andorra, sinó també enllà de la frontera. Capficat i amb les mans plegades a l'esquena, deixa de mirar per la finestra i camina cap a l'escriptori amb unes passes que serien solemnes si no fos perquè calça les plantofes apelfades. És conscient que, malgrat que puguin haver sorgit veus crítiques contra l'almirall, quina nació del món voldria renunciar a tenir-lo com a fill predilecte? Doncs ara haurien de tenir-lo com a fill adoptat, i encara, perquè el Principat hauria de reivindicar la proesa majúscula d'haver sortit d'Anyós a guanyar-se la vida i a fer món, i com hi ha déu que ho havia aconseguit. Però les nacions estrangeres estarien disposades a perdre la figura de Colom? Potser no. Segurament no. No, definitivament, no.

El primer que farien espanyols i catalans, units en una causa comuna per quedar-se'l, seria qüestionar la seva recerca, però davant de proves irrefutables potser començarien el joc brut. Potser no, i tant! I a l'hora de brutejar, s'adona que ell seria el blanc de totes les mirades, que el convertirien en l'ase dels cops i ves si no acabarien descobrint aquella vella història amb la dona del cap d'estudis i l'escamparien per desprestigiar-lo, embrutint i deshonorant així el record de la Michelle. Realment estava disposat a passar per aquella vergonya pública? A banda de les pressions que rebria Andorra en tots els àmbits, i en els laberints foscos dels subsòls dels estats vés a saber què hi passava. Sens dubte hi hauria trucades al més alt nivell, visites d'agents del Ministerio del Interior, recados, advertiments. Els diaris espanyols i catalans engegarien el ventilador de la porqueria i començarien a escampar tot el fem mediàtic (real o inventat) contra el Principat. I a ell encara li tocaria el rebre. Potser serien les mateixes

autoritats andorranes les que li tocarien el crostó. Ben mirat, segurament ja feia anys o dècades que ho sabien, que Colom era andorrà, però el petit país s'hauria doblegat davant els avisos del regne d'Espanya. I és probable que fos per això que li havia costat tant que el deixessin accedir a l'armari de les Set Claus, perquè tenien por que ho descobrís. I el bisbe poc que hi devia haver ajudat. Potser als arxius de Palàcio, el Palau Episcopal de la Seu d'Urgell, hi havia còpies de la lletra de Colom, o altres proves o indicis, i sens dubte aquella (i no el recel ancestral dels capellans per guardar els seus secrets) era la raó per la qual li havien negat l'accés als arxius episcopals.

Estava preparat per fer front a tot allò? Ho suportaria? Sap que no. Derrotat, fa el tomb al seu escriptori i s'enfonsa a la cadira. Puff, quina mandra, quines ganes d'emprendre tal batalla ara que estava jubilat. Ho perdria tot i encara es quedaria més sol. Tanca els ulls, recolzat a la cadira, i visualitza el gest sincronitzat amb què les set claus de l'armari de Casa de la Vall girarien alhora i la fusta vella cruixiria en obrir-se. Imagina les seves mans trobant la quartilla de Colom entre les pàgines del *Manual Digest* o altres papers esgrogueïts i la cara d'estupefacció, sorpresa i vertigen dels qui l'acompanyessin en aquell moment. Fantasieja amb el seu posat triomfal ensenyant la lletra de l'Almirall a tot el món i l'admiració dels seus antics companys de claustre empassant-se una rere l'altra totes les crítiques i mofes que li havien fet. Obre els ulls i el seu somnieig s'esvaeix com un miratge. També el seu somriure. Només li quedarà la satisfacció íntima de saber que tenia raó, i amb això potser en tindrà prou per anar passant el calendari. Agafa el mòbil, truca i diu que finalment no pot anar a Casa de la Vall, que no cal emmerdar-ho tot.